

प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम प्रतिवेदन

आ.व. २०८२/०८३

१. कार्यक्रमको परिचय

स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत-साधन, सीप तथा प्रविधिको उचित प्रयोग गरी स्थानीय समुदायको आयआर्जन, स्वरोजगार तथा उद्यमशीलता विकास गर्ने उद्देश्यले प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो। ग्रामीण तथा विपन्न समुदायका व्यक्तिहरूलाई परम्परागत सीपसँगै आधुनिक तथा व्यावहारिक प्रविधिको ज्ञान प्रदान गरी उत्पादनमूलक कार्यमा सहभागी गराउने उद्देश्यले यो कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो।

यस कार्यक्रमअन्तर्गत विशेषगरी सर्फ उत्पादन प्रविधि तथा लाह चुरा निर्माणसम्बन्धी प्रविधि हस्तान्तरण गरिएको थियो। सहभागीहरूलाई सम्बन्धित सामग्रीको परिचय, आवश्यक कच्चा पदार्थ, सामग्रीको अनुपात, उत्पादन प्रक्रिया, गुणस्तर कायम गर्ने उपाय, सुरक्षा सावधानी, प्याकेजिङ, बजार व्यवस्थापन तथा व्यवसाय सञ्चालनसम्बन्धी व्यावहारिक जानकारी प्रदान गरिएको थियो। कार्यक्रमले स्थानीय स्तरमै उपलब्ध स्रोत तथा सीपको उपयोग गरी सहभागीहरूलाई स्वरोजगार वन्न प्रेरित गर्नुका साथै सानो लगानीमा घरेलु तथा लघु उद्यम सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावनाबारे जानकारी गराएको थियो।

२. कार्यक्रमको मिति र स्थान

- कार्यक्रम मिति : २०८३/०३/२५ गते
- कार्यक्रम स्थान : नवराजपुर गाउँपालिका, सिरहा
- कार्यक्रमको प्रकृति : प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम
- सर्फतर्फ सहभागी संख्या : ५ जना
- लाह चुरातर्फ सहभागी संख्या : ८ जना
- कुल सहभागी संख्या : १३ जना
- प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति : अमरनाथ महतो

३. कार्यक्रमको उद्देश्य

यस प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रमका प्रमुख उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका थिए :

- स्थानीय समुदायका व्यक्तिहरूलाई सर्फ उत्पादनसम्बन्धी व्यावहारिक ज्ञान तथा सीप प्रदान गर्नु।
- लाह चुरा निर्माणसम्बन्धी आवश्यक प्रविधि र सीप हस्तान्तरण गर्नु।
- सहभागीहरूलाई घरेलु तथा लघु उद्यम सञ्चालन गर्न सक्षम बनाउनु।

- स्थानीय स्तरमा रोजगारी तथा स्वरोजगारका अवसर सिर्जना गर्नु ।
- न्यून लगानीमा उत्पादनमूलक व्यवसाय सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावनाबारे जानकारी, विचार र निर्णय गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्नु ।
- स्थानीय खोत, साधन र सीपको अधिकतम उपयोग गर्न प्रोत्साहित गर्नु ।
- उत्पादित सामग्रीको गुणस्तर सुधार गरी बजारमा प्रतिस्पर्धात्मक बनाउन आवश्यक जानकारी, विचार र निर्णय गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्नु ।
- सहभागीहरूमा उच्चमशीनता, आत्मनिर्भरता र व्यावसायिक सोचको विकास गर्नु ।
- महिलासहित स्थानीय समुदायका व्यक्तिहरूको आर्थिक सशक्तीकरणमा सहयोग पुर्याउनु ।

४. सहभागी विवरण

कार्यक्रममा जम्मा १३ जना सहभागीको सहभागिता रहेको थियो। त्यसमध्ये सर्फ उत्पादन प्रविधि हस्तान्तरणतर्फ ५ जना तथा लाह चुरा निर्माण प्रविधितर्फ ८ जना सहभागी रहेका थिए ।

क्र.सं.	प्रविधिको विषय	सहभागी संख्या
१	सर्फ उत्पादन प्रविधि	५ जना
२	लाह चुरा निर्माण प्रविधि	८ जना
जम्मा		१३ जना

कार्यक्रममा सहभागीहरूले प्रशिक्षणका क्रममा सक्रिय रूपमा सहभागिता जनाएका थिए । विशेषगरी व्यावहारिक अभ्यासका क्रममा सहभागीहरूले प्रशिक्षकबाट प्राप्त जानकारीलाई प्रयोग गरी आफैंले उत्पादन प्रक्रियामा संलग्न हुने अवसर प्राप्त गरेका थिए ।

५. कार्यक्रम सञ्चालनको प्रक्रिया

कार्यक्रमको प्रारम्भमा सहभागीहरूलाई कार्यक्रमको उद्देश्य, महत्त्व तथा प्रविधि हस्तान्तरणबाट प्राप्त हुने सम्भावित लाभबारे जानकारी गराइएको थियो । त्यसपछि सर्फ तथा लाह चुरा निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री, उपकरण र उत्पादन प्रक्रियाको बारेमा क्रमशः जानकारी दिइएको थियो ।

प्रशिक्षणलाई सकेसम्म व्यावहारिक र सहभागीमैत्री बनाउने प्रयास गरिएको थियो । केवल सैद्धान्तिक जानकारीमा सीमित नराखी आवश्यक सामग्रीको प्रयोग, उत्पादन प्रक्रिया, गुणस्तर परीक्षण तथा सम्भावित समस्याको समाधानबारे प्रत्यक्ष अभ्यास गराइएको थियो ।

सहभागीहरूले प्रशिक्षणका क्रममा आफूलाई लागेको जिज्ञासा राखेका थिए। प्रशिक्षक तथा सम्बन्धित व्यक्तिहरूबाट ती जिज्ञासाको समाधान गर्दै उत्पादन प्रक्रियामा अपनाउनुपर्ने सावधानी र गुणस्तरसम्बन्धी विषयमा थप जानकारी प्रदान गरिएको थियो ।

६. सर्फ उत्पादन प्रविधि हस्तान्तरण

सर्फ उत्पादनतर्फ जम्मा ५ जना सहभागी रहेका थिए। सहभागीहरूलाई सर्फ उत्पादनका लागि आवश्यक कच्चा पदार्थ, उपकरण तथा उत्पादन प्रक्रियाका विभिन्न चरणबारे जानकारी दिइएको थियो ।

सर्फ उत्पादन गर्दा कच्चा पदार्थको उचित मात्रा, मिश्रण गर्ने तरिका, उत्पादनको गुणस्तर, सुरक्षा सावधानी तथा अन्तिम उत्पादनलाई आकर्षक ढंगले प्याकेजिङ गर्ने विषयमा विशेष जोड दिइएको थियो। उत्पादन गर्दा व्यक्तिगत सुरक्षा तथा कार्यस्थलको सरसफाइ कायम राख्नुपर्ने विषयमा पनि सहभागीहरूलाई सचेत गराइएको थियो ।

सर्फ उत्पादन प्रविधिबाट घरमै सानो स्तरमा उत्पादन सुरु गरी स्थानीय बजारमा बिक्री गर्न सकिने सम्भावनाबारे सहभागीहरूलाई जानकारी दिइएको थियो । स्थानीय बजारमा ग्राहकको आवश्यकता, उत्पादनको गुणस्तर र उचित मूल्य निर्धारणले व्यवसायलाई सफल बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने कुरा पनि स्पष्ट पारिएको थियो ।

व्यावहारिक अभ्यासका क्रममा सहभागीहरूले उत्पादन प्रक्रियालाई नजिकबाट अवलोकन गर्नुका साथै आवश्यक चरणहरूमा आफैं सहभागी भएर सीप हासिल गरेका थिए। यसबाट सहभागीहरूमा सर्फ उत्पादनसम्बन्धी आत्मविश्वास बढेको देखिएको थियो ।

७. लाह चुरा निर्माण प्रविधि हस्तान्तरण

लाह चुरा निर्माणतर्फ जम्मा ८ जना सहभागी रहेका थिए। लाह चुरा निर्माण ग्रामीण तथा घरेलु स्तरमा सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावनायुक्त सीपमूलक व्यवसायका रूपमा रहेको हुँदा सहभागीहरूलाई यसको उत्पादन प्रक्रिया र व्यावसायिक सम्भावनाबारे जानकारी प्रदान गरिएको थियो ।

लाह चुरा बनाउन आवश्यक सामग्रीको परिचय, सामग्रीको तयारी, लाहलाई आवश्यक स्वरूपमा तयार गर्ने तरिका, चुराको आकार तथा डिजाइन निर्माण, रंग तथा सजावट, अन्तिम रूप दिने प्रक्रिया र गुणस्तर कायम गर्ने विषयमा व्यावहारिक जानकारी दिइएको थियो ।

सहभागीहरूलाई चुराको आकार, डिजाइन र आकर्षणले बजारमा बिक्रीमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने भएकाले ग्राहकको रुचिअनुसार विभिन्न डिजाइन र आकारमा उत्पादन गर्न सकिने विषयमा समेत जानकारी दिइएको थियो ।

लाह चुरा निर्माणसम्बन्धी सीपलाई घरमै प्रयोग गरी सानो लगानीबाट व्यवसाय सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावनाबारे सहभागीहरूलाई उत्साहित गरिएको थियो। स्थानीय तथा नजिकका बजारमा मागको अध्ययन गरी उत्पादन गर्ने, उत्पादनको लागत हिसाब गर्ने, उचित मूल्य निर्धारण गर्ने तथा उत्पादनलाई आकर्षक रूपमा प्रस्तुत गर्ने विषयमा पनि जानकारी प्रदान गरिएको थियो ।

८. प्रयोगात्मक अभ्यास

कार्यक्रमको महत्वपूर्ण पक्ष प्रयोगात्मक अभ्यास रहेको थियो। सहभागीहरूले प्रशिक्षकबाट देखाइएको उत्पादन प्रक्रियालाई प्रत्यक्ष रूपमा अभ्यास गर्ने अवसर प्राप्त गरेका थिए ।

व्यावहारिक अभ्यासबाट सहभागीहरूले निम्न विषयमा सीप तथा ज्ञान प्राप्त गरेका थिए :

- आवश्यक कच्चा पदार्थको पहिचान ।
- सामग्री तथा उपकरणको उचित प्रयोग ।
- उत्पादन प्रक्रियाका विभिन्न चरणहरूको अभ्यास ।
- उत्पादनको गुणस्तर कायम गर्ने तरिका ।
- उत्पादन गर्दा अपनाउनुपर्ने सुरक्षा सावधानी ।
- उत्पादनमा देखिन सक्ने सामान्य समस्याको समाधान ।
- तयार उत्पादनको उचित व्यवस्थापन ।
- प्याकेजिङ तथा बजारका लागि उत्पादन तयार गर्ने तरिका ।
- उत्पादन लागत र बिक्री मूल्य निर्धारणको आधारभूत जानकारी ।

प्रयोगात्मक अभ्यासका कारण सहभागीहरूले सिकेका विषयलाई व्यवहारमा उतार्न सहभागीहरूको थियो ।
सहभागीहरूको उत्साहजनक सहभागिताले कार्यक्रमको उद्देश्य हासिल गर्न सहभागीहरूको थियो ।

९. प्रविधि हस्तान्तरणबाट प्राप्त उपलब्धिहरू

कार्यक्रमबाट सहभागीहरूमा सम्बन्धित प्रविधि तथा सीपसम्बन्धी जानकारीमा वृद्धि भएको छ । सर्पतर्फ सहभागी ५ जना र लाह चुरातर्फ सहभागी ८ जनाले उत्पादन प्रक्रियाबारे आधारभूत तथा व्यावहारिक ज्ञान प्राप्त गरेका छन् ।

मुख्य उपलब्धिहरू निम्न रहेका छन् :

- १३ जना सहभागीले विभिन्न उत्पादनमूलक सीपसम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गरेका छन् ।
- सर्प उत्पादनसम्बन्धी आधारभूत प्रविधि हस्तान्तरण भएको छ ।
- लाह चुरा निर्माणसम्बन्धी व्यावहारिक सीप हस्तान्तरण भएको छ ।
- सहभागीहरूमा स्वरोजगार तथा उद्यमशीलताप्रति सकारात्मक सोचको विकास भएको छ ।
- स्थानीय स्तरमै सानो लगानीमा व्यवसाय सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावनाबारे जानकारी प्राप्त भएको छ ।
- उत्पादनको गुणस्तर, सरसफाई तथा सुरक्षा सावधानीको महत्त्वबारे सहभागीहरू सचेत भएका छन् ।
- उत्पादनको बजार व्यवस्थापन तथा विक्रीसम्बन्धी आधारभूत जानकारी प्राप्त भएको छ ।
- स्थानीय स्रोत तथा सीपको उपयोग गरी आयआर्जन गर्न सकिने सम्भावना पहिचान भएको छ ।
- सहभागीहरूमा आफैले व्यवसाय सञ्चालन गर्न सक्ने आत्मविश्वास अभिवृद्धि भएको छ ।

१०. कार्यक्रमका सकारात्मक पक्ष

कार्यक्रमको सकारात्मक पक्षका रूपमा सहभागीहरूको सक्रिय सहभागिता, व्यावहारिक अभ्यासमा देखाएको रुचि तथा नयाँ सीप सिकेर उत्पादनलाई लिन सकिन्छ । सैद्धान्तिक जानकारीसँगै व्यावहारिक अभ्यासमा जोड दिइएकाले सहभागीहरूलाई प्रविधि बुझ्न र सिकेका कुरालाई व्यवहारमा प्रयोग गर्न सहज भएको थियो ।

सर्प तथा लाह चुरा जस्ता स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्न सकिने वस्तुसम्बन्धी प्रविधि हस्तान्तरण भएकाले कार्यक्रम सहभागीहरूको आयआर्जन तथा स्वरोजगारसँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिन सक्ने देखिन्छ । उचित बजार व्यवस्थापन, निरन्तर अभ्यास र आवश्यक सहयोग प्राप्त भएमा सहभागीहरूले भविष्यमा यी सीपलाई व्यवसायका रूपमा अगाडि बढाउन सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

१३. निष्कर्ष

नवराजपुर गाउँपालिका, सिरहामा २०८३/०३/२५ गते सञ्चालन गरिएको प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम स्थानीय समुदायमा सीप विकास तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धनका दृष्टिले उपयोगी र प्रभावकारी रहेको निष्कर्ष निकाल्न सकिन्छ । कार्यक्रममा सर्प उत्पादनतर्फ ५ जना र लाह चुरा निर्माणतर्फ ८ जना गरी जम्मा १३ जना सहभागी भएका थिए ।

कार्यक्रममा सहभागीहरूलाई सम्बन्धित उत्पादनको सैद्धान्तिक जानकारीका साथै व्यावहारिक अभ्याससमेत गराइएको हुँदा उनीहरूले उत्पादन प्रक्रियालाई प्रत्यक्ष रूपमा बुझ्ने अवसर प्राप्त गरेका

धिए । विशेषगरी न्यून तथा मध्यम लगानीमा घरेलु स्तरबाटै उत्पादनमूलक गतिविधि सञ्चालन गर्न सकिने सम्भावनाबारे सहभागीहरूमा सकारात्मक धारणा विकास भएको छ ।

कार्यक्रमले स्थानीय स्रोत, साधन र मानव सीपको उपयोग गरी स्वरोजगार सिर्जना गर्न सकिने सम्भावनालाई उजागर गरेको छ । यस्ता कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिई सहभागीहरूलाई तालिमपश्चात् आवश्यक प्राविधिक सहयोग, बजार व्यवस्थापन, उपकरण तथा कच्चा पदार्थको उपलब्धता र नियमित अनुगमन गर्न सकेमा कार्यक्रमबाट प्राप्त सीपलाई दिगो आयआर्जनको माध्यममा परिणत गर्न सकिने देखिन्छ ।

अतः स्थानीय समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरणका लागि यस्ता सीपमूलक तथा प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रमहरूलाई आगामी दिनमा पनि निरन्तरता दिनु आवश्यक देखिन्छ ।

प्रतिवेदन तयार गर्ने

नाम : अमरनाथ महतो
पद : एम.आई.एस. अपरेटर
मिति : २०८३/०३/२५